

תפיסה לעיסוק בתנ"ך בפעולה החינוכית בצה"ל

עודכן לאחרונה:
27.8.2019
כ"ו באב תשע"ט

תפיסה לעיסוק בתנ"ך בפעולה החינוכית בצה"ל

1. כללי

- א. נושא הזהות והתודעה היהודית מהווה חלק מאבני הבניין בתפיסה החינוכית בצה"ל: מסמך **רוח צה"ל מגדיר את "מסורת העם היהודי לדורותיו"** כאחד מארבעת מקורות היניקה וההשפעה שלו, לכן, העיסוק בזהות ותודעה יהודית בצה"ל מהווה **חלק חשוב במענה** על שאלות העומק "על מה ולמה אנחנו נלחמים" ומהי משמעותו של השירות בצה"ל, וכן **מרכיב משמעותי** בחיזוק צדקת הדרך ורוח הלחימה.
- ב. הגדרת המונח הזהות והתודעה היהודית בצה"ל: **הערכים, המורשת והתרבות היהודיים המעצבים בקרב המשרתים תחושת שליחות, הזדהות, שייכות ומחויבות לצבא ההגנה לישראל במדינה יהודית ודמוקרטית.**

2. מטרת המסמך:

- א. הגדרת התפיסה החינוכית והעיסוק בתנ"ך בצה"ל.¹

3. חשיבות העיסוק בתנ"ך בצה"ל

- א. התנ"ך מהווה אבן יסוד ביהדות, ככזה הוא בעל משמעות עמוקה וחיונית בחינוך בזהות יהודית בכלל ובקשר לארץ ישראל בפרט.
- ב. מגילת העצמאות מדגישה את מקומו של התנ"ך בזיקת הדורות לארץ ישראל ומשמעותו ברעיון הציוני בפרט: "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחיים".
- ג. **צה"ל יש לספר התנ"ך מעמד מיוחד** שבא לידי ביטוי **בטקס השבועה לצה"ל** הקיים עוד מימיו הראשונים של צה"ל, וקודם לכן במחזרות ובארגונים ציוניים שונים. מכאן נגזרת חשיבות העיסוק בו במסגרת החינוך הצבאי כתומך את תחושת השייכות לצה"ל של המשרתים ואת תחושת השליחות וצדקת הדרך.
- ד. התנ"ך תומך את העיסוק החינוכי, ומהווה כלי חשוב בידי המפקד לשיח ערכי המתבסס על הערכים, המורשת והתרבות היהודים, אשר תומכים את תחושת השליחות, השייכות, ההזדהות והמחויבות לצה"ל במדינה יהודית ודמוקרטית.

¹ בפעולות החינוך בנושא זהות ותודעה יהודית ובכלל.

ה. עיסוק מקצועי מוכוון וממוקד בתנ"ך **יתרום לכשירות הערכית** של היחידה, בכלל הנושאים ויצירת שיח ערכי התומך את רוח צה"ל וערכי היסוד בפרט: הגנת המדינה אזרחיה ותושביה, אהבת המולדת ונאמנות למדינה וכבוד האדם.

ו. העיסוק בתנ"ך מסייע **לחיזוק המסגרת הצבאית בביצוע משימתה תוך העצמת צדקת הדרך, חיזוק תחושת השייכות והאחדות והעלאת מידת המוטיבציה לשירות משמעותי וחיזוק רוח הלחימה**. בכוחו של העיסוק בתנ"ך וארון הספרים היהודי להעצים את תודעת המשרת **כחוליה בשרשרת הדורות**, ומתוך כך להעצים את מחויבותו ותחושת שליחותו לשירות בצה"ל.

ז. התנ"ך מתאר את קורות עם ישראל בארצו, ועוסק בחשיבותה ומקומה של **ארץ ישראל בזהות היהודית**. **העיסוק בתנ"ך בפעולה החינוכית בצה"ל יתרום למימוש ערך "אהבת המולדת"** והבנת הקמתה של מדינת ישראל **כבית לאומי לעם היהודי** בהקשר רחב ועמוק, תוך הדגשת המשכיות ומקומם של המשרתים בצה"ל בשרשרת הדורות.

ח. ישנה חשיבות משמעותית בפעילות חינוכית שתיצור זיקה בין **אירועים לאומיים המתוארים בתנ"ך ובארון הספרים היהודי שהתרחשו בגזרות הפעולה הצה"ליות, לבין היחידות המשרתות בהן**, שכן בכך ניתן לחזק את הקשר לארץ וערך אהבת המולדת והנאמנות למדינה ולהוסיף להם משמעות נוספת ומימד עומק. התנ"ך בו מופיעים דברי הנביאים, הינו מקור משמעותי לעיסוק ערכי בערך **"כבוד האדם"** וביטוייו בעשייה הצבאית. מגילת העצמאות הדגישה את ערכי "השיוויון, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל" כערכים משמעותיים למדינת ישראל.

ט. העיסוק בתנ"ך ידגיש את המאחד והמלכד ויופנה להעצמת תחושת השייכות וההזדהות עם צה"ל ומדינת ישראל, מדינה יהודית ודמוקרטית בה למורשת היהודית ולהיותה בית לאומי לעם היהודי השפעה על כלל המשרתים וצביונו של צה"ל כגוף ממלכתי ועל כן כשאר תכני זהות ותודעה יהודית, גם **העיסוק בתנ"ך מיועד לכלל המשרתים** ללא קשר לזיקתם ליהדות.

4. כללי פעולה

א. בהדרכה עם התנ"ך יש לבנות פעולה שלימה שתתייחס **לרצף ההיסטורי בתולדות עם ישראל** המעצים את ערך השליחות ומקומנו בשרשרת הדורות: מימות התנ"ך והעת

העתיקה, דרך ימי הביניים ופיזור העם היהודי בתפוצות, ועד לקיבוץ הגלויות בימות התנועה הציונית והקמתה של מדינת ישראל וצה"ל.

ב. תוכן הפעילות יתמוך את **המשימה הצבאית**.

ג. הנושאים והתכנים המועברים בפעילות יהיו **ממלכתיים ובקונצנזוס**.

ד. העיסוק בתנ"ך יהווה מקור השראה והנעה לעמידה במשימות הצבאיות לאור **רוח צה"ל**. חשוב להיות עירניים לכך שהלקח העולה מהעיון בתנ"ך הולם את ערכי צה"ל, פקודותיו, הוראותיו ונהליו.

ה. הפעילות תכלול עיון בתנ"ך עצמו, קרי: המשרתים יפתחו את ספרי התנ"ך (ולא דפים מצולמים), יקראו וידונו במילות התנ"ך עצמו. **חשוב שיהיה עיון בלתי אמצעי בתנ"ך**, ויש לעודד שיח והשתתפות של כלל המשתתפים.

ו. בהיות התנ"ך ספר יסוד בעם היהודי, ניתנו לו פירושים שונים בעדותיו וגווניו של העם לאורך השנים, בפעולה הצבאית יש להדגיש את אלו שתומכות את מטרות הפעולה החינוכית בצה"ל ואת רוח צה"ל בפרט.

ז. בהכשרות המפקדים יש לתת כלים להמשגת העיקרון כי העיסוק בתנ"ך אינו פוליטי, וכי ניתן לעסוק בו באופן ממלכתי התומך את המשימה הצבאית.

ח. פירוט התפיסה, העקרונות וכללי הפעולה לשילוב מובאות משאר ארון הספרים היהודי בפעילויות החינוך וההסברה בצה"ל מצויים במסמך מדיניות נפרד ויש לנהוג לפי האמור בו.

5. עקרונות להסברה עם התנ"ך בצה"ל

א. העיסוק בתנ"ך בצבא נעשה על בסיס ההכרה בהיותו של **התנ"ך נכס צאן ברזל של העם היהודי** אשר נמצא בהסכמה רחבה ובכוחו להוות בסיס משותף לכלל המשרתים. העיסוק בתנ"ך לא נועד לשם עידוד לשמירת מצוות ולקירוב לאורח חיים דתי מחד, או לביקורת על אורח חיים זה והתרחקות ממנו, מאידך.

ב. ההתייחסות לתנ"ך תהיה מכובדת ומכבדת כיאה למקומו המרכזי בעולם הרוח היהודי שהיווה מקור השראה והנעה ליהודים **במשך הדורות ולאחד הגורמים המרכזיים בשאיפה של העם היהודי לבנות מחדש את ביתו הלאומי בארץ ישראל**. יחד עם זאת, ייחוס קדושה ותוקף מחייב לתיאורי התנ"ך או שלילתם מהוות חדירה לאמונתם הפרטית של המשרתים, ושל מעבירי יחידות התוכן ולכן אין לפתח דיון בנושא זה.

- ג. ההתייחסות תהיה למתואר בתנ"ך הרלוונטי לכולם, בין לאלו המאמינים וגורסים שהתיאור התרחש במציאות, ובין לאלו הסוברים שהינו משל. בהתאם לכך, **מוקד העיסוק צריך להיות בלקח הנלמד מהתיאור התנ"כי**, ואין להתמקד **במקורו ובמהימנותו ההיסטורית של התנ"ך**. לאור זאת יש להשתמש במונח "תיאור", או "מסופר בתנ"ך", שהינם ניטרליים על מנת שלא לפגוע במאמינים בהתרחשותו הממשית.
- ד. בהתייחסות לתיאורי התנהגות הדמויות התנ"כיות, המוקד צריך להיות.
- ה. בהצגת דמויות מופת תנ"כיות ישנן גישות שונות: יש שמתארים אותן כבעלות מניעים ערכיים ורוחניים בלבד, יש הסוברים שלצד מניעים אלה קבלת ההחלטות שלהן הושפעה גם ממניעים אנושיים "רגילים", דוגמת פחד או שאיפות פוליטיות אישיות, ויש גישות נוספות. מחלוקת זו מתחדדת עוד יותר כשבאים לדון בחטאיהם של דמויות אלה. בצה"ל, על מנת להימנע מקונפליקט או הטייה, יש להתמקד במעשיהם המתוארים בתנ"ך ומהווים מקור השראה עבור המשרתים **ואין לייחס מניעים וכוונות נסתרות שאינם נזכרים בתיאורי התנ"ך**, במיוחד בהסברה לחיילי חובה. בדרגים בכירים יותר, ניתן להתמודד עם סוגיות מורכבות יותר באופן מכבד ומשרת את המשימה הצבאית.
- ו. בעת פעילות נושא זהות ותודעה יהודית יש להתחשב בעובדה שצה"ל מורכב ממגוון של עדות ודתות-חיילים המשרתים כתף אל כתף ביחידות צה"ל השונות. **העיסוק בתנ"ך משמעותי גם למשרתים שאינם יהודים**. ראשית, מדינת ישראל הינה מדינה יהודית ודמוקרטית, ומרכיבי הלאום היהודיים הינם בעלי ערך ייחודי בה, מבלי לפגוע בהיותה מדינה דמוקרטית. **היותה של המדינה "בית לאומי" של העם היהודי, הופך את המורשת היהודית והסיפור היהודי לגורמים לאומיים הרלוונטיים לכלל אזרחי המדינה**, יהודים ולא יהודים כאחד. גם מפקדים שאינם יהודים נדרשים לכשירותיות בתחום זה, על מנת שבדיאלוג שלהם עם חייליהם יוכלו לעשות שימוש בתחום הזהות והתודעה היהודית כמרכיב משמעותי בהנעה ובהנחלת רוח צה"ל. זאת ועוד, אף אם ישנו הבדל ברמת ההזדהות של יהודים ולא יהודים עם תכני זהות ותודעה יהודית על המפקד להיעזר בו להנעת החיילים בהקשרי השייכות והשליחות לצה"ל כצבא במדינה יהודית ודמוקרטית, תוך גילוי רגישות למשרתים שהזדהותם עם תכנים אלו מועטה.
- ז. **ערך כבוד האדם** הינו אחד מערכי היסוד ברוח צה"ל ולכן מהווה אחד מעקרונות היסוד בפעולה החינוכית בצה"ל. יש להימנע מייחוס תכונות לאומיות חיוביות לעם היהודי באופן המביע עליונות ופוגע בבני עמים אחרים.